

Dr. sc. Ivo OREŠKOVIĆ
 Državni arhiv u Dubrovniku
 ivooreskovic.dad@gmail.com

Pregledni naučni rad/Review scientific article
 UDK/UDC: 930.25.331:159.942:159.947(-051)616.9*Covid-19

LJUBAV U DOBA CORONE! INKLUZIVNOST LJUBAVI KAO POKRETAČA RADA ARHIVISTE U UVJETIMA PANDEMIJE

Apstrakt: *U ovom radu sam pokušao ukazati, na temelju događaja koji su se zbili neposredno uoči i za vrijeme trajanja pandemije koronavirusa, kako novodoživljena ljubav prema ženi može biti pokretač radnih aktivnosti u obavljanju redovnog stručnog posla arhivističke obrade gradiva. U biti ona je rezultirala mojim novim životnim okruženjem gdje je bavljenje pružanjem ugostiteljskih usluga, rad u kuhinji restorana itd, imalo za posljedicu ostvarivanje niza kontakata s ljudima raznih profesija i uvjerenja s obzirom na njihovo podrijetlo i radno iskustvo. Ukazao sam pri tome i na brojne negativne psihološke učinke pandemije koji su u mnogome narušili mentalno zdravlje ljudi, pa i meni dojučer dragih prijatelja. Dao sam kratak pregled mojih aktivnosti na pisanju znanstvenih povijesno-demografskih i stručnih arhivističkih radova s ciljem stručnoga usavršavanja, po načelu cjeloživotnog obrazovanja, ali i dodatno motiviran sudjelovanjima na stručnim savjetovanjima koja podrazumijavaju putovanje i susret sa starim znancima i kolegama iz struke i izlazak iz svojevrzne karantene jednolične svakodnevice. Konačan, možda i najbitniji, učinak simbioze ljubavi i radnih zadaća bilo je anuliranje u meni straha od smrti, koji najveći broj ljudi prisiljava na materijalističko ponašanje, podstičući naklonost mase kapitalističkim obrascima. U okruženju narušenih socijalnih odnosa, prouzročenih anksioznim ponašajnim oblicima pojedinaca, uspio sam se othrvati medijski nametnutnom nam osjećaju bezperspektivnosti ne ugroživši time vlastitu egzistenciju, prihvativši dodatne poslove kao priliku za dodanom vrijednosti, a ne kao samoeksploatiranje. Od tuda mi mirnoće i prava postaviti pitanje: Na tom putu, ljubavi i spoznaje, što predstavljaju virus SARS-CoV-2 i bolest COVID-19!?*

Ključne riječi: *Čovjek, žena, sebstvo, etika, ljubav, arhiv, koronavirus, pandemija, anksioznost, smrt, karantena, arhivistički i znanstveni rad.*

LOVE IN THE TIME OF CORONA! INCLUSIVENESS OF LOVE AS A DRIVER OF AN ARCHIVIST'S WORK UNDER PANDEMIC CONDITIONS

Abstract: *Following the events that happened on the eve of and during the coronavirus pandemic, in this paper I have tried to shed light on how a newly experienced love for a woman can be a driver of activities in performing regular professional work of archival processing. It actually resulted in my new life milieu, where providing hospitality services, working at a restaurant kitchen etc. led to a number of contacts with people of various professions and beliefs considering their origin and work experience. I have also pointed to numerous negative psychological impacts of the pandemic, which have widely harmed the mental health of people, including that of my formerly dear friends. A short review of my activities is included, such as writing scientific historic-demographic and professional archival works with the aim of professional development, according to lifelong learning principle. Additional motivation came from participating in professional conferences which imply travelling and meeting old acquaintances and colleagues and leaving a kind of quarantine of monotonous everyday life. The ultimate and maybe the most important effect of the symbiosis of love and tasks on myself was the annulment of the fear of death, which forces most people to behave materialistically, fostering mass capitalistic tendencies. In the environment of impaired social relationships, caused by anxiety in behaviour of individuals, I managed to overcome the media-imposed feeling of gloomy prospects, without endangering my livelihood by accepting side jobs as an opportunity for added value and not as self-exploitation. Hence my serenity and the right to ask: What do the virus SARS-CoV-2 and COVID-19 disease represent on this path of love and cognition!?*

Key words: *Human, woman, self, ethics, love, archives, coronavirus, pandemic, anxiety, death, quarantine, archival and scientific work.*

Ovaj rad nastao je prije svega na temelju događaja koji predstavljaju svojevrsnu prekretnicu u mom ovozemaljskom bivanju kao jedinke, a koji bi se zbili neovisno o pojavi pandemije koronavirusa, na ovaj ili onaj način, s tim da su zahvaljujući njoj dobili jednu drugačiju rekao bih višu dimenziju. Polazeći od spoznaje da sam i ja čovjek, na tom putu, nisam bježao od istine da sam stoga kompleksno i komplicirano stvorenje, živo, organsko, razumno, duhovno i moralno biće koje se u kozmosu permanentno nalazi na razmeđu i križištu, kao gospodar svojih čina koji oblikuje sebe i svoje društvo, još uvijek svjestan svoje opstojnosti. Ne prihvaćajući medicinski uskovidan pogled na čovjeka, kao samo jedan živi organizam strukturiran anatomske od udova i živih stanica, u duhu humanističkog filozofskog nazora shvatio sam konačno da sam i ja kao čovjek središte svijeta i da sve počinje i svršava samnom – čovjekom. Stoga sam pred

sebe postavio zadatak poštivati prije svega vlastitu osobnost. No, svjestan društvene dimenzije sebe kao osobe, pronašao sam subiče, sugovornika, otvorivši sebstvo Ženi – Njoj za sebe i nad sobom. U svojoj knjizi „Etika i život“ dr. sc. Živan Bezić razmatrajući ljubav kao tvorca i čuvara zajedništva naglasio je: „Ljubav je kraljica svih emocija. Prati čovjeka od kolijevke sve do groba. U djetinjstvu je se najprije prima, a zatim i daje. Čovjek koji nikada nije ljubljen, osobito ne u djetinjstvu, postaje mizantrop nesposoban za ljubav. Ona se događa samo među ljudskim bićima, u zajednici, i ne smije biti egotičana, jer je „samoljublje najnesretnija od svih ljubavi“. Objekt ljubavi je sve ono što je dobro i lijepo, svi ljudi i sve stvari, počevši od njihova Stvoritelj. U kršćanstvu je ona najveća među svim krepostima i čuvstvima [...] Ljubav počinje sa simpatijom (*benevolentia*), koja postaje učinkovitom kad smo se sposobni uživjeti i suživjeti s bolima i radostima iskrnjega (empatija). Očituje se kao stvarna i dokazana kad smo voljni priskočiti u pomoć potrebnoj osobi (*beneficentia*: dobrotvornost, milosrđe, karitas).“¹

Kao i svemu što je u životu čovjeka spomena vrijedno, pa i tom za mene u ovim godinama herojskom činu, prethodila je višegodišnja predigra sadržana u čemu drugo nego mom arhivističkom poslu obrade i sređivanja dokumentarnog i arhivskog gradiva pismohranā Grada Ploča i Lučke uprave Ploče, u ovom za mene životno prijelomnom i sretnom trenutku. I tako, na tragu one latinske *Festina lente* – Žuri se polako ili kako bi moja prijateljica Mia kazala: „Pa, dobro šta!? Lagano!“ – citirajući jednu od mnoštva dubokoumnih rečenica, među hrvatskom mladeži itekako popularne, zvijezde reality showa Zadruga Miljane Kulić, ostadoh u dolini Neretve. Iskreno se nadam da njezino zorno kopiranje tj. nastojanje izgovarati misli i ponašati se kao „slavna zvijezda“ predstavlja njezin čin izrugivanja iste, a ne daj Bože doživljaja gospođice Kulić kao uzora. U tom uvjerenju mogao sam na koncu kazati, opet u stilu izričaja sveznadara – male Mie, nastalog pod utjecajem medijski moćnog Youtubera Bogdana Ilića poznatijeg po znakovitom imenu „Baka Prase“: „Rešeno!“ Bježeći od zle opasnosti da i ja ne upadnem u ralje Celebrity – Showbusinessa, u molitvi za mentalno zdravlje sve djece svijeta, zaključiti ću u duhu betlehemske noći: Ljubav se Rodila! Stoga danas, pa i prkoseći prevrtljivcu mutirajućem pandemijskom koronavirusu, mogu slobodno kazati: Ja sam sretan. Prema Aristotelovom poimanju sreće kao krajnje svrhe našega djelovanja ostvario sam Sreću – taj vrhunac što nam život može pružiti. Ali, nisam odustao od Senekine doktrine stoičkog shvaćanja sreće po kojoj je za sreću potreban život u skladu s razumom, odbacivši nepotrebne želje i strahove, mirno prihativši novonastalu životnu situaciju, uvijek budno svjestan obveze dobrovoljnog ispunjavanja vlastitih obveza.

Kako rekoh, ostadoh u dolini tirkizne rijeke, kako to zaljubljenici u prirodu tepaju razigranoj Neretvi i napustih kamen uzavrelog Straduna nakon dvadeset i pet godina radnoga staža u Palači Sponza. Al' ne napustih dubrovački

¹ Živan Bezić, *Etika i život*, Đakovo 1995, 240, 289.

arhiv, na opću žalost mojih dušebrižnika što u nedostatku kvalitete vlastitoga života skrbe kako o mojim radnim tako i privatnim putešestvijama. Skrasih se u Arhivskom sabirnom centru Metković – Opuzen – Ploče Državnog arhiva u Dubrovniku u Metkoviću. Nakon što mi je odobren premještaj iz Dubrovnika u Metković uslijedilo je preseljenje u mjesto mog sadašnjeg boravišta u Ploče. Moj početak rada, a time i zajedničkog življenja sa Ženom kojoj otvorih sebstvo, dogodio se znakovito na dan 1. aprila 2020. Ta moja najava, još u veljači, dolaska baš na 1. aprila bila je u nevjerici od iste shvaćena kao prvoaprilska ili prvotravanjska šala tj. apri-li-li-li što je kolokvijalno ime za Dan prvoaprilske šale koja se u pravilu koristi na kraju šale. Ja ne rekoah apri-li-li-li. Ali! Kod nas na brdovitom Balkanu uvijek na kraju egzistira nekakvo zaboravljeno – ali! Ali, s mojim dolaskom našalio se, tko drugi, nego već tad galopirajući koronavirus. Gotovo u zadnji čas i to nekoliko sati prije zatvaranja granica i zabrane prolaska kroz koridor u Neumu, što nam ga u naslijeđe ostaviše još dubrovački gospari, uspjeli smo ja i moja majka probegariti kroz Bosnu i Hercegovinu i dočepati se opet hrvatske grude na ušću Neretve. Bilo je neizbježno potrebno neko vrijeme početnog snalaženja, rekao bih i u vremenu i prostoru, prije svega za mene u novom društvenom okruženju, ma koliko god mi Neretvanke i Neretvani još od starih, danas rado spominjanih, vremena arhivskog ravnateljstva (2000-2008) i bavljenja politikom (član Poglavarstva zadužen za kulturu Dubrovačko – neretvanske županije (1998-2000) i Predsjednik Skupštine Dubrovačko – neretvanske županije (2000-2008) nisu bili nepoznanica. Moja svakodnevica tako postade život s četiri dame u kući i tri na poslu. Znajući za to, još prije odlaska, moj ujak Ivo Veselić svojevrсна institucija dubrovačkoga arhiva i dugogodišnji voditelj arhiva Dubrovačke Republike, poželjevši mi sreću u novom početku skrušeno je kazao: „Nek' ti je dragi Bog i svi sveci na pomoći!“

Istraživanja o mentalnom zdravlju u prva tri mjeseca pandemije 2020. godine otkrila su brojne negativne psihološke učinke poput znakova post-traumatskog stresa, zbuđenosti i ljutnje.² Danas s vremenskim odmakom mogu kazati kako su isti uistinu bili prisutni i kod mene, na svojevrsan način, zatečenog u novom životnom i radnom okruženju. To se prije svega ogledalo u ljutnji na samoga sebe izazvane prvobitnim nesnalaženjem prije svega u komunikaciji s domicilnim ljudima – gostima, u meni do tad nepoznatom i netipičnom okruženju radnog prostora moje partnerice u njezinoj „Konobi Jadran“ u Pločama. U očitoj želji da budem prihvaćen, što je u malim i specifičnim sredinama kakve su Ploče itekako zahtjevan izazov, a da pri tome ne pogazim svoje ja, balansirao sam na granici lažnoga dodvoravanja – držeći se one dubrovačke mantre – 'sa svakim lijepo, ni s kim iskreno' – i nametanja vlastitog autoriteta ljudskim karakterima oko sebe čiji su intelektualni i moralni dosezi, izuzev rijetkih klasova žita u polju kukolja, znatno ispod razine

² Gordana Buljan Flander, Romana Galić, Mia Roje Đapić, Ana Raguž, Krešimir Prijatelj: Zaštitni i rizični čimbenici u prilagodbi na pandemiju COVID-19 u Republici Hrvatskoj, *Soc. Psihijat*, vol. 48, br. 3, Zagreb 2020, 285-300.

prosječnosti. To je za posljedicu imalo i moje povremeno srozavanje, do vlastite neprepoznatljivosti, i upadanje u opasnost trajnih ovisnosti o porocima koji su njihova već ustaljena svakodnevnica. Zahvaljujući isključivo životu u vezi i meni svojstvenom osjećaju potrebe imanja zaštitničkog stava s obzirom na ozbiljnost situacije, subjektivnog osjećaja straha, ne za sebe već za druge meni najbliže – majku, ženu i djecu – uspio sam se izdići i samouvjereno nametnuti kao nova vrijednost sredini, koja kao i većina takvih u Dalmaciji, nerado prihvaća uljeze. Da li je trebalo vremena? O, itekako jest. Od tad su moje radne i ine aktivnosti poprimile značajke naglašene osobne odgovornosti osnažene pružanjem dostupne podrške sebi, najbližima, radnim kolegama i meni prihvatljivim, odabranim pojedincima. Bez imalo samodopadnosti i ega, vođen mišlju Alberta Einsteina – “Ljudi velikog duha su uvijek nailazili na opoziciju kod osrednjih umova.” – prijeloman čas početka moga odgovornog ponašanja bilo je eliminiranje iz neposrednog vlastitog okruženja svih štetnih utjecaja, pa bili to makar i ljudi za koje sam još nedavno smatrao da su mi prijatelji. Ja sam u biti proživio svojevrsnu autofagiju sebstva il' rekli bismo u žargonu „prozdoro sam samoga sebe“, distancirajući se od tih i takvih ljudskih ostataka, ostvarivši njezinu svrhu samoreguliranja vlastitih moždanih ćelija, a koje su združene utjecale na opće stanje duha i dovele me do optimalnog mentalnog zdravlja.

Kao primjer navesti ću događaj koji se zbio neposredno nakon moga i majčinog dolaska iz Konavala u Ploče. U to vrijeme u jednom dijelu Konavala, točnije mjestu Gruda, došlo je do povećanog broja zaraženih u odnosu na druge dijelove Županije, uslijed nekontroliranoga dolaska kući jednog koronavirusom zaraženog pomorca. Niti ja, a ni u kom slučaju majka, koja je ta dva mjeseca živjela u Pridvorju u obiteljskoj kući u svojevrsnoj karanteni, obavljajući kućanske poslove i pripremajući se za selidbu, nismo imali nikakvoga doticaja sa stanovništvom tog istočnog dijela Konavala. Jednog ugodnog popodneva, družeći se s prijateljem uz čašicu dubrovačke malvasije, guštajući u našim dalmatinskim delicijama, pršutu, siru iz ulja i kruhu ispod peke, na terasi njegovoga doma u Pločama, odlučismo nazvati trećega tada još uvijek nam zajedničkog prijatelja u namjeri da ga upitamo gdje je, dakako, u iskrenoj želji da nam se pridruži. Upitao sam ga – rekli bismo – za zdravlje, prije svega jer se radi o čovjeku iako vitalnom no ipak starije životne dobi, ne znajući pri tom kako mu je nakon povratka trajektom iz Trpnja od strane epidemiološke službe Grada Ploča određena dvotjedna samoizolacija s obzirom da je u naselju Trstenik tj. tom dijelu poluotoka Pelješca zabilježen veći broj zaraženih. Niti ne odgovorivši mi na pitanje uslijedila je njegova nekontrolirana dernjava u kojoj je dominirao bogat repertoar uvreda, psovki i prijetnji optužujući mene i majku kako smo tobože ilegalno prošli kroz koridor Neum, te da zasigurno kao prenosioi zaraze koronavirusom ugrožavamo živote najbližih i šire zajednice, podrazumijeva se uključujući i njegov. Inače se radi o patološki samoljubljivoj osobi, čija narcisoidnost i uvjerenje u vlastitu nepogrešivost, svoj temelj imaju u prošlosti koju danas ne priznaje, komunističkoga tehnološkoga direktora u lokalnom poduzeću proizvodnje proizvoda od papira i kartona, koje je naravno u procesu

hrvatske pretvorbe i privatizacije uništeno, a čiju djelatnost je, eto baš on, od utemeljenja demokratske, suverene i neodvisne Republike Hrvatske nastavio u vlastitoj režiji. Za razliku od tijela koje autofagijom kao mehanizmom uklanja nefunkcionalne, oštećene i bolesne stanice reciklirajući ih s ciljem samo očuvanja ja sam pribjegao učinkovitijoj metodi uklonivši ovu mizernu ljudsku jedinku iz mog životnog okruženja i svakodnevice štiteći mentalno zdravlje prije svega svojih najmilijih. Prije donošenja te odluke, u dobroj vjeri, pokušao sam analizirati i naći opravdanje za takav njegov istup u afektu tumačeći ga prenaplašenim paničnim strahom od zaraze koronavirusom koji nam je svima tad bio potpuna nepoznanica, zbog čega je u meni ničim izazvan našao krivca, napadajući i stigmatizirajući me, u tom svom emocionalnom i ponašajnom odgovoru na prijetnju od zaraze.³ Ja nisam imao srdžbe prema zlu – dominantnom čuvstvu, tog arogantnog čovjeka koji je, ufajući se u moju tobožnju naivnost i sklonost opraštanju, pokušavao opravdati neopravdivo. Nije znao da je u mojim očima već odavna bio prepoznat u liku Japanca Masabumi Hosona, bogatog željezničkog direktora i zaposlenika japanske vlade, koji je nepoštivajući pravilo „prvo žene i djeca“ uskočio s Titanica u čamac koji mu je spasio život, a kojega je potom proveo javno osramoćen završivši u udžbenicima kao primjer sramotnog i nemoralnog ponašanja. Stoga sam zaključio da se u biti radilo o tome da je kao osoba s komorbiditetom (hipertenzija) čvrsto uvjeren u teoriju zavjere, što jest karakterna osobina bivših i živućih pripadnika obavještajnih zajednica, kako se radi o autofagiji kapitalizma gdje se uski krug najmoćnijih nastoji koronavirusom kao sredstvom biološkog rata riješiti dijelova, segmenata i klastera primarno ekonomskog poretka koji su nefunkcionalni, neprofitabilni, zastarjeli s gledišta ekonomskog sustava kao vitalnog za opstanak društvenog poretka, u strahu od smrti koja je duboko utkana u cirkulaciju kapitala, prepoznao sebe kao višak u populacijskom domenu. Njegovo materijalističko ponašanje izravna je posljedica njegovog doživljaja pandemije kao planetarnog iskustva smrti – ona je u tom času za njega bila *Memento mori!*⁴

Poučen između ostaloga i ovim ružnim iskustvom uistinu me zbunjuje činjenica da se za osobu koja se zarazi korona virusom kaže da je pozitivna, a za onu kojoj se testiranjem utvrdi kako ga nema da je negativna. Možda s gledišta medicinskog nazivlja⁵ ima logike, al' sa stajališta životne i jezične logike i nema baš. Tako primjerice, posjetivši otok Hvar uoči kako na ulazu u staru gradsku jezgru grada Hvara na prelijepom kamenom zdanju prije svih stoji oglasna ploča *Florence grupe* s natpisom: „COVID – 19 testing center“. Pedesetak metar dalje prema gradskom trgu, uz uobičajena upozorenja turistima kako je kažnjivo hodati polugol i konzumirati alkohol i hranu na javnim površinama, čime štede svoj

³ Andreja Bogdan i suradnici. *Koronavirus i mentalno zdravlje. Psihološki aspekti, savjeti i preporuke*, Zagreb 2020.

⁴ Pavle Milenković, Alpar Lošonc, Autofagija kapitalizma. Pandemijska kriza između prirode i društva. *Sociologija i prostor*, br. 59, Zagreb 2021, 35-53.

⁵ Mile Mamić, Medicinsko nazivlje u pravu, *Jezik: časopis za kulturu hrvatskog književnog jezika*, vol. 47. br. 1, Zagreb 1999, 10-12.

novac (*save your money*), s druge strane oglasne table piše: *Keep calm and enjoy Hvar*. Inače to je jedna od inačica slogana nastalog 1939. godine uoči Drugoga svjetskog rata *Keep calm and carry on* ili u prijevodu „Budite mirni i nastavite“, u našem slučaju „Budite mirni i uživajte u Hvaru“. Time se šalje poruka gostu da ukoliko je negativan može mirno uživati u ljepotama Hvara, no, ukoliko je pozitivan to će mu biti onemogućeno. Logika mi nalaže da bi pozitivnom, dobronamjernom gostu trebalo omogućiti ugodan boravak u gradu, a negativcu zabraniti ulaz, jer on će vrlo vjerojatno gotovo sigurno prekršiti istaknuta pravila ponašanja. Da bi smo dakle izmirili medicinsko i jezično logično nazivlje moramo se pomiriti s činjenicom kako će pozitivnom negativcu biti dozvoljeno mirno nastaviti dalje, a negativnom pozitivcu uskraćeno!?

No, vratimo se inkluzivnosti ljubavi kao pokretača moga arhivističkog rada. Taj svoj put započeo sam vođen mislima Don Fabia Rosinia koji u svojoj knjizi „Kako započeti iznova“, govoreći o ljepoti muškoga i ženskoga, ističe: „A 'istinsko ja' je muško i žensko. Onkraj svih rasprava u koje ovdje nema koristi ulaziti, primam sama sebe kao muškarca, a ti kao ženu, to je datost koja nam dolazi, sa svim povlasticama i uzajamnostima. Život se rađa iz susreta između muškoga i ženskoga, a tko negira ovaj susret, negira život.⁶ Čitajući knjigu uoči sličnost – njegovoga i moga trenutka preporoda života – onoga koji je njega doveo do svećenstva, a mene iznova pokrenuo u stvarnosti. Njemu su to bili tanjuri koje je trebalo oprati. Prao ih je s ljubavlju, plačući, jednoga po jednog, tražeći odgovor na pitanje: Što je ovaj tanjur? Nakon trenutka oklijevanja odgovor mu je sam došao: brat koji će iz njega jesti.⁷ Kod mene je to bio krumpir ili ti po neretvanski kumpir, konavoska krtola il' dubrovačka patata. Kuhajući, u nazovi slobodno vrijeme, u kuhinji restorana i guleći krumpir, arhivističkim rječnikom kazano izlučujući pri tom one najkрупnije, upitah se: Što je ovaj krumpir? Bez oklijevanja odgovor mi se nametnuo: ljube moja koja će ga jesti. Držeći se načela da je bit rada ljepota služenja, a zarada njegova posljedica, uživajući u ljepoti kuhanja čak i ako mi nitko ničim neće zahvaliti, prihvaćajući rad kao milost Božju, znao sam da je upravo to način da budem ono što jesam, koristan, služeći nikome drugo neg' ljubavi.

Zahvaljujući upravo tim i takvim sretnim trenutcima, za koje bi ekonomski analitičari kazali mojoj sekundarnoj djelatnosti, dobio sam dodatnu motivaciju za moj primarni – arhivistički rad, al' ne samo kako bih opravdao svrhu primanja za isti, već prije svega da bih u njemu uživao svjestan činjenice kako je rad lijep sam po sebi i da raditi znači ljubiti. Uz moj redovan posao arhivističke obrade i sređivanja gradiva i to serije ostavinskih spisa Kotarskoga suda u Metkoviću (1898-1947), u odnosu na vrijeme prije, ma koliko god Stradun i Sponza mogli svojom impozantnošću utjecati na radni elan njihovih „stanovnika“, nekako sam u stvaralačkom smislu u novom okruženju simbioze

⁶ Fabio Rosini, *Kako započeti iznova. Put istinskog životnog preporoda*, Split 2021, 199. (dalje: F. Rosini, *Kako započeti iznova*).

⁷ F. Rosini, *Kako započeti iznova*, 206.

prirode i čovjeka, rekao bih, prodisao punim plućima – uhvatio arije, oli ti zraka. Time sam se odlučno usprotivio pandemiji koronavirusa udišući zrak, oboljelima, tu krajnju točku bojišta s virusom (respirator) u borbi za goli život. Energiju sam crpio, na žalost, i u oprostajima od dragih ljudi, prijatelja i znanaca, koji se nisu uspjeli othrvati otišavši prerano, al' nije na meni da sudim. Osvrnuvši se unatrag iznenađujem danas i sam sebe obavljenim ili započetim stručnim poslovima. Tako sam u pandemijskoj 2020. godini završio rad na knjizi „Konavljanin pred sudom – Ostavinski i notarski spisi ogledalo svakodnevice Konavala“ koja je danas u fazi završne korekture i prijeloma za tisak. Knjiga je nastala na temelju višegodišnje arhivističke obrade i znanstvene valorizacije serije ostavinskih spisa Kotarskoga suda u Cavtatu (1898-1947) sređene u ukupno 147 arhivskih kutija gdje su isti složeni po tekućem broju spisa i to iz vremena austrijske uprave 1898. do 1918. godine 77 arhivskih kutija tj. 3.323 ostavinska spisa, a iz razdoblja Kraljevine SHS tj. Jugoslavije i ratnog i poratnog razdoblja od 1919. do 1947. ukupno 70 arhivskih kutija tj. 2.688 ostavinskih spisa, što ukupno čini 6.011 ostavinskih spisa. Drugi izvor su spisi dva javna bilježnika koji su djelovali u Cavtatu i to Luka Kaladžića (1892-1922) i Gaša Dalleorea (1924-1931). Na temelju navedenih vrela analizirao sam odnose unutar konavoskih obitelji (pogodbe dosmrtnoga prihoda, pogodbe odreke, pogodbe dara, uvjetovane oporuke, odnosi između udovice i obitelji umrloga, obveze samohranih majki prema sudbenoj vlasti, obranički ugovori i ždrijeb, odnosi između braće i sestara, odnos iseljenika prema naslijeđenoj imovini u Konavlima, odnosi unutar velikih kuća na primjeru obitelji Bagović iz Drvenika, ostavinski spisi: svjedočanstvo nesretnih sudbina konavoskih iseljenika).

Nakon sudjelovanja na 3. Kongresu arhivskih radnika Bosne i Hercegovine održanom 5-7. lipnja 2019. u Laktašima kraj Banja Luke, gdje sam imao izlaganje, neposredno uoči pandemije završio sam rad za objavu na temu „Tko želi biti milijunaš?“ u kojemu sam na primjeru općeprihvaćenog mita o tome kako je Dubrovačka Republika prva država koja je priznala neovisnost SAD-a, a koja to nikad nije učinila, pozabavio sam se suštinskim pitanjima ovog fenomena: Kako etnonacionalne političke elite koriste mitološke predodžbe kao moderne političke mitove? Da li masovno porađanje mita sahranjuje istinu? Na tragu Nietzscheove filozofije raspravio sam o koristi i štetnosti historije: Da li je i kad je nužno historijski, a kad nehistorijski osjećati? Da li je istina svedena na ono u što vjerujemo ili u što želimo vjerovati, na ono što nam koristi i na ono što suzbija da budemo oštećeni? Živimo li u svijetu gdje su alternativne činjenice jednako vrijedne znanstveno utemeljenim činjenicama? Živimo li u svijetu proizvodnje postistine utemeljene na prihvaćanju alternativnih činjenica ili gubljenja sposobnosti njihova razlikovanja od vjerodostojnih činjenica? Je li istina zastarjela? Hoćemo li se pomiriti s liberalnim tezama da demokraciji koristi, ako ljudi za njihovo dobro, žive u neznanju? Konačno postavio sam pitanja: Prihvatimo li premisu da se intelektualac razlikuje od znanstvenika po tome što on javno nastupa, govori i piše, nekad i ono što ljudi ne vole da čuju, te da on mora biti čuvar istine, poštujući univerzalna načela razuma, racionalnosti,

znanosti i slobode, kakva će biti konkluzija o nama samima ukoliko kao historičari i arhivisti prešućujemo istinu i ne usmjeravamo javno mišljenje? Jesmo li, mi arhivisti, intelektualci? ⁸

Koronavirus se uspješno ispriječio mom odlasku na Međunarodno arhivističko savjetovanje Arhivističkog društva Srbije koje se održalo od 7. do 9. listopada 2020. u Nišu. Savjetovanje se održalo u konvencionalnom obliku, al' ja sam ostao „zarobljen“ u kuhinji restorana i moje višednevno izbjivanje s obzirom na duljinu puta ne bi bilo korektno niti financijski opravdano. No, napisah rad: „Kako osigurati održivi razvoj kulturne baštine u arhivima? Dubrovački arhiv ne mora biti *A priori* zahtjevan i zamora.“ U radu sam iznio neka moja promišljanja o mogućnostima razvitka Državnog arhiva u Dubrovniku s obzirom na činjenicu da mu je sjedište u jednoj od najreprezentativnijih palača u Dubrovniku u Palači Sponza, čiji je i vlasnik od 2002. godine. Nakon uvodnog pregleda svih pravnih i financijskih radnji, kao i stručnih uputa matičnog Hrvatskog državnog arhiva, koje su prethodile iznio sam prijedlog kako se arhivsko gradivo koje Arhiv čuva, a prije svega ono iz vremena Dubrovačke Republike, može kao neprocjenjiva nacionalna i svjetska kulturna baština involvirati u turističku ponudu grada Dubrovnika u suradnji s drugim kulturnim ustanovama i udrugama, s ciljem njegove afirmacije, ali i stjecanja značajnih vlastitih prihoda kojima bi se unaprijedila redovna djelatnost Arhiva kao javne ustanove u kulturi.⁹

Savjetovanje hrvatskih arhivista, tradicionalno krajem listopada, 2020. godine u Šibeniku se nije održalo u konvencionalnom obliku, a meni su tzv. zoom platforme i sl. nepoznanica ili bolje rečeno ne baš prihvatljiv oblik druženja. Možda zastarjelo shvaćanje, al' tu pomoći nema!?! No, napisah rad na temu: „Jesmo li mi arhivisti povjesničari - znanstvenici potrebni suvremenim arhivima?“ U radu sam se kratko osvrnuo na dvije tematske cjeline koje dominiraju kako na stručnim skupovima tako i u stručnim arhivističkim časopisima i zbornicima i to na problematiku autonomije, ustroja i organizacije arhivske službe i pitanja naobrazbe i ethosa arhivista. U okruženju naglog razvitka informatike i informacijskih znanosti ukazao sam na smjer razvoja arhiva kao javnoga servisa i arhivistike kao zasebne znanstvene discipline gdje je arhivistu povjesničara zamijenio arhivist informatički stručnjak. Na konkretnim primjerima tj. projektima arhivističke obrade i znanstvene valorizacije određenih arhivskih cjelina u Državnom arhivu u Dubrovniku ukazao sam na njihov značaj u afirmaciji arhivske struke u široj društvenoj zajednici. Pokušao sam obrazložiti i dati odgovor na pitanje da li su arhivisti povjesničari – znanstvenici potrebni suvremenim arhivima, ali ujedno ukazao na

⁸ Vidi više: Ivo Orešković, Tko želi biti milijunaš? *Glasnik arhiva i Arhivističkog udruženja Bosne i Hercegovine*, br. XLIX/L, Sarajevo 2019/2020, 119-133.

⁹ Ivo Orešković, Kako osigurati održivi razvoj kulturne baštine u arhivima? Dubrovački arhiv ne mora biti *A priori* zahtjevan i zamoran!?! *Zbornik radova Arhivska građa u teoriji i praksi*, br. 4, Beograd 2020, 49-58.

problem zakonodavnog okvira i neujednačenost vrednovanja radova arhivista povjesničara – znanstvenika i onih iz tzv. „užega područja struke“.¹⁰

Vjerojatno, ne samo motiviran stručnim napredovanjem i sudjelovanjem na savjetovanjima, već i uslijed spriječenosti odlaska na putovanja „bilo gdje i bilo kad“ zbog pandemije i mojih drugih obveza te u neugasloj želji „maknuti se“, dobio sam dodatan poriv pisati. Nada umire zadnja. Isplatilo se. Napisah rad na temu: „Može li se zamisliti arhivistu koji ignorira povijest?“ U radu sam pokušao dati odgovor na postavljeno pitanje u naslovu rada i to na temelju relevantne literature koja analizira aktualni odnos arhivistike i historiografije. No, i iz vlastitoga iskustva stečenoga stručnim arhivističkim radom, koji za cilj prije svega ima obradu, sređivanje i vrednovanje arhivskoga gradiva i onoga drugog kojemu je cilj suvremenom metodologijom rada znanstveno valorizirati isto. Objasnio sam kako kao kraljnji rezultat takvoga rada arhiviste povjesničara nastaju djela ili radovi koji užim stručnim i znanstvenim krugovima, ali i široj društvenoj zajednici, ne ukazuju isključivo tj. ne daju samo голу informaciju na „ono što čuvamo“ već „tumače njegovu bit“. Naglasio sam da arhivist koji ignorira povijest u startu je „osakaćen“ jer nema osnovno znanje za kvalitetno obavljanje svog temeljnog arhivističkog posla tj. ukoliko u najmanju ruku ne poznaje povijest institucija barem tog povjesnog razdoblja u kojem je nastalo gradivo stvaratelja koje obrađuje. Zaključih: danas smo na žalost svjedoci, u vremenu naglog razvoja tehnologije, kad je arhivistu povjesničara gotovo pa u cijelosti zamijenio arhivist informatičar gdje se arhive kao ustanove time postupno svodi isključivo na javni servis pružatelja informacija. Ukoliko je to isključivi cilj arhivistike onda bi bilo logično da arhivi ne bi trebali više egzistirati kao javne ustanove u kulturi već kao dio javne uprave. Moj, nadam se, zdravorazumski odgovor na postavljeno pitanje jest: Ne! No, upitamo li se ima li arhivista koji ignoriraju povijest, onda jest: Da! To nam nameće drugo pitanje: Jesu li oni arhivisti? Hvala Bogu, uslijed popuštanja mjera, kao odgovoran građanin koji se uredno cijepio i pribavio covid putovnicu, u ugodnom društvu došuljah se do Novoga Sada na Međunarodno savjetovanje arhivskih radnika Vojvodine koje se održalo u Hotelu Park od 23. do 25. lipnja 2021.

Ne znajući kako će se ovo savjetovanje održati ja požurih napisati rad za Međunarodno savjetovanje Arhivističkog društva Srbije – Arhivi – prošlost koja traje (Izvori za povesnicu), a koje će se isto tako održati u Novom Sadu od 6. do 8. listopada 2021. Nakon što sam prijavljujući naslov teme rada „Ostavinski i notarski spisi ogleдалo svakodnevice Konavala u vrijeme austrijske uprave i Kraljevine (SHS) Jugoslavije“ odmah i poslao gotov tekst dobio sam pohvalu od Predsjednice Slobodanke Cvetković: „Vi ste bili vredni i već dostavili gotov tekst. Vrlo ste vredni.“ Promislih: Uh, ne zna ona mene, iz vremena prije pandemije! Al', to nije sve! Na 2. Međunarodnom arhivističkom savjetovanju

¹⁰ Ivo Orešković, Jesmo li mi arhivisti povjesničari - znanstvenici potrebni suvremenim arhivima? *Radovi 52. savjetovanja hrvatskih arhivista Arhivska struka u novom normativnom okruženju*, Zagreb/Šibenik 2020, 237-246.

Arhivističkog društva Srbije „Tara 2018.“ održao sam izlaganje i napisao rad na temu: „Učinkovit nadzor nad dokumentarnim i arhivskim gradivom općina i gradova imperativ je očuvanja povijesnih vrela za suvremenu i lokalnu povijest - na primjeru Grada Ploča“. S obzirom da se jedan dio izlaganja odnosio na bratimljenje Općine Ploče (Kardeljevo) s Opštinom Valjevo 1973. godine, u spomen na Stjepana (Stevana) Filipovića i njegovu hrabru smrt na nacističkim vješalima, već tad predloženo mi je od direktorice Međuopštinskog arhiva Valjevo Bojane Savčić da predavanje u spomen na taj događaj održim u organizaciji njezinoga arhiva za širu javnost u Valjevu. Načelno je konačno sad, uprkos pandemiji, dogovoreno da će isto biti održano 5. listopada 2021. pod nazivom „Bratski zagrljaj“, na mom putu za Novi Sad.

Kako bi putovanje listopadom bilo cjelovito napisah i rad za VI. kongres hrvatskih arhivista („Na pragu 3. desetljeća 21. stoljeća – inkluzivnost kao uvjet“) koji će se održati u Splitu od 26. do 29. listopada 2021. Tema rada je „Projekt arhivističkog klasificiranja i inventariziranja i znanstvene valorizacije osmanskih spisa (*Acta Turcarum*)“. Svrha i cilj rada je dati prikaz tijeka suradnje Državnoga arhiva u Dubrovniku i Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku od 2002. godine do danas, ostvarene prije svega angažmanom tada znanstvene savjetnice, a danas upraviteljice Zavoda dr. sc. Vesne Miović, na poslovima arhivističkog klasificiranja i inventariziranja i znanstvene valorizacije osmanskih spisa (*Acta Turcarum*). Njezin angažman rezultirao je, do danas, dvjema objavljenim knjigama, znanstvenim studijama s analitičkim inventarima, i to „Dubrovačka Republika u spisima osmanskih sultana“ (s analitičkim inventarom sultanskih spisa) i „Dubrovačka Republika u spisima Bosanskog ejaleta i Hercegovačkog sandžaka“ (s analitičkim inventarom bujuruldija Bosanskog ejaleta i Hercegovačkog sandžaka). Dr. sc. Vesna Miović je arhivistički obradila i sredila te izradila analitički inventar pisama namjesnika Bosanskog ejaleta i Hercegovačkog sandžaka Dubrovačkoj Republici. Nakon arhivističkog sređivanja izradila je analitički inventar izuzetno zanimljivih kadijskih spisa Državnog arhiva u Dubrovniku. U radu sam dao pregled tijeka ove suradnje, ukazao na sve bitne događaje i sudionike, na njezin značaj i doprinos razvijanju odnosa Dubrovačkoga arhiva i arhiva u Bosni i Hercegovini, te na moguć daljnji tijek njezinoga razvoja. U vrijeme mog radnog odmora, na temelju iskustva s ostavinskim spisima Konavoki i Konavljana, upustio sam se primjenjujući istu metodologiju rada s obzirom na istovjetnost spisa, iščitavati ostavine Neretvanki i Neretvana iz vremena austrijske uprave (1898-1918).

Cijelo ovo vrijeme od početka pandemijske zbilje do danas postoje i određeni čimbenici koji su narušavali ovaj moj radni ritam. Tu se prije svega radilo o potpunom nesnalaženju poslodavca gdje se u pravilu nepotrebno upuštalo u dodatna proizvoljna tumačenja odluka Županijskog stožera civilne zaštite. To je primjerice u vrijeme tzv. timskog rada imalo za posljedicu da upravo u dane kad je bio znatan porast zaraženih koronavirusom u dolini Neretve, osobito u Metkoviću, da nam nije bio omogućen rad od kuće. Kad je broj zaraženih pao dogodilo se da jest. Očito se ravnalo prema stanju u sjedištu Arhiva

u Dubrovniku ili bolje rečeno neformalnim političkim šaputanjima. Na žalost moram primjetiti kako su na snazi bili i dvostruki aršini u odlučivanju. Dok je određenim djelatnicama bio u kontinuitetu omogućen rad od kuće određeno duže vrijeme, za kolegicu iz Metkovića nije bilo empatije s obzirom da ima dvoje djece predškolske dobi. Ne shvatljivo je da se jednoj od kolegica koja na žalost ima nekoliko kroničnih oboljenja i za koju bi ne daj Bože zaraza koronavirusom bila izrazito opasna po život ili u najmanju ruku s neizvjesnim posljedicama nije omogućio rad od kuće u vrijeme kad je broj zaraženih u dolini Neretve bio na vrhuncu. Sreća u nesreći je to da je broj korisnika arhivskih usluga u Arhivskom sabirnom centru u Metkoviću znatno opao u vrijeme pandemije, u odnosu na prijašnje razdoblje, prije svega ono u vrijeme početka legalizacije objekata još 2013. godine. Iz tih i inih razloga, držeći se slogana „budimo odgovorni“, mi arhivski djelatnici u Metkoviću, strogo smo se pridržavali propisanih epidemioloških mjera prije svega noseći medicinske zaštitne maske u radnim prostorima cijelo radno vrijeme. Stoga mogu zaključiti da su svi moji gore navedeni radovi, manje više, nastali pod maskom! Kako smo se svi cijepili stvoreni su uvjeti da maske nosimo isključivo u dodiru sa strankama. Lakše se diše! Meni osobno veća prepreka u radu od koronavirusa je moj poslodavac koji neumoljivo ne odustaje od uvjerenja kako je odlazak na savjetovanja i pisanje stručnih radova isključivo stvar mojega osobnog probitka i gotovo pa bolesne ambicije, bez ikakve koristi za dubrovački arhiv kao javnu ustanovu u kulturi. Stav kako znanstveni rad doktora povijesnih znanosti nije nužno potreban arhivu kakav je dubrovački nije vrijedan ni spomena. Takva gledišta, ne samo da nisu razumna, već su i vrlo opasna s obzirom na krugove iz kojih dolaze i potom do nas dopiru transmisijom neukih, onih koji ne znaju i ne razumiju bit postojanja društvenih sustava vrijednosti. Imati ideal autentičnosti, u sveopćem okruženju kulture autentičnosti, pa čak i u njezinim „najnarcisoidnijim“ varijantama, kao njezinog pokretača je bogatstvo pojedinca. U svojoj knjizi „Etika autentičnosti“ Charles Taylor zaključuje: „Vjerujem da je u artikuliranju ovoga ideala tijekom posljednja dva stoljeća zapadna kultura prepoznala jednu od značajnih mogućnosti. Poput ostalih vidova modernoga individualizma – primjerice, onoga koji nas poziva da izradimo svoja vlastita mišljenja i uvjerenja za sebe – autentičnost nas usmjerava na samoodgovorniji oblik življenja. Dopušta nam živjeti (potencijalno) puniji i izdiferenciraniji život zato jer je potpunije prisvojen kao naš vlastiti [...] Ali u svome najboljem izdanju autentičnost omogućava bogatiji način egzistencije [...] Mislím da svatko u našoj kulturi osjeća snagu ovoga ideala, pa čak i oni koje sam nazvao protivnicima: ljudi koji misle da je cjelokupan jezik samoispunjenja i pronalaženja svoga vlastitoga puta sumnjiv te da je besmislica ili sredstvo samoudovoljavanja.“¹¹ Ovdje sam pronašao tumačenje geneze stavova mog poslodavca. On/a je protivnik. Stoga zaključujem. Za očuvanje fizičkog i mentalnog zdravlja, mene kao višeg arhiviste i doktora povijesnih znanosti, djelatnika Državnog arhiva u Dubrovniku

¹¹ Charles Taylor, *Etika autentičnosti*, Split 2009, 79, 80.

u Metkoviću, vinara – upravitelja Vinarske poljoprivredne zadruge Malvasija dubrovačka bijela Pridvorje u Konavlima i kuhara, pomoćnog kuhara i konobara kad ustreba Konobe Jadran u Pločama, manje je opasan nekakav novi biološki uljez zvan koronavirus nego ljudski uljez koji je u režiji političkih moćnika zalutao na poziciju da odlučuje.

I, da se sad opet vratim pokretaču svega što biva – ljubavi. Vraćam se svom krumpiru – pokretaču preporoda moga sebstva. Ljubi mojoj – onoj koja je pojela krumpir – ženi koju i u najslabijim trenucima njezinih emotivnih stanja, kad pada i tone, opet i iznova podižu njezin gotovo pa agresivan optimizam i nada, čineći je otpornijom od drugih, onoj koja je uspjela u vrijeme uoči pandemije osigurati bitan objektivan čimbenik – kapital – ekonomski resurs koji htjeli mi to priznati ili ne ipak omogućava lakšu prilagodbu. Ona je anulirala tzv. herojsku otpornost, jer njoj ne treba glorificiranje individua, ona ne vjeruje u rođenjem danu predodređenost da bude izabrana, već posjedujući znanja i vještine potrebne za samoodrživost ona je na vrijeme prepoznala ulogu kapitala koji uz poduzetnički racio, njoj svojstven, jamči strukturne preduvjete otpornosti. Tako smo u uvjetima ograničenih kretanja i sociološke distance doživjeli karantenu restorana kao kompleksno emotivno i radno iskustvo. Mi smo uzoran primjer sreće u doba nesreće, kako to tumače Marija Brajdić Vuković i Karin Doolan: „U kontekstu pandemijskih društvenih praksi i naših nalaza važno je i pitanje takozvane sržne ekonomije, ili ekonomije brige, koja je povezana i s konceptima društvene pravde i kvalitete života, a koja izviru kao ključna pitanja u društvenoj krizi poput ove. Društvena dobrobit, jednakost i zadovoljenje osnovnih potreba u centru su razumijevanja društvene pravde, pri čemu dobrobit znači da ljudi funkcioniraju dobro, i privatno i društveno, uz osjećaj vlastite kompetentnosti, životnog smisla i svrhe, povezanosti s drugima, te da mogu zadovoljiti vlastite fizičke i psihološke potrebe.“¹² U tim uvjetima manjka osobnog prostora, htio il' ne htio, i ja sam redefinirao granice svog iskustva doživjevši potpun kolaps uobičajenih granica između profesionalne i privatne sfere što je dodatno zahtijevalo kompleksno upravljanje svakodnevnim aktivnostima. Pandemijska kriza za mene je tako postala iskustvo prožeto različitim emocijama, i pozitivnim i negativnim, i smirenosti i opuštenosti, al' i strahom i brigom, no s krajnjim učinkom da mi je i ova katastrofa, još jedna u nizu na liniji mog života, postala prilika za napredak na osobnoj i društvenoj razini.

Europska zaklada za poboljšanje životnih i radnih uvjeta iz Dublina – Eurofound, krajem rujna 2020. objavila je novo izvješće u kojem su izneseni rezultati ankete o utjecaju pandemije koronavirusa na privatni i poslovni život građana diljem Europske unije (EU).¹³ Istraživanja su pokazala kako je rad od

¹² Marija Brajdić Vuković, Karin Doolan, Očaj i sreća u doba nesreće: raznolikost ženskih doživljaja karantene za vrijeme COVID-19 pandemije, *Sociologija i prostor*, br. 59, Zagreb 2021, 241-265.

¹³ Predrag Bejaković, Utjecaj koronavirusa na život i rad građana u Europskoj uniji, *Aktualni osvrti*, br. 117, Zagreb 2020, 1-3.

kuće kod milijuna ljudi, unoseći poslovni život u privatno okruženje, dodatno poremetio taj odnos i ravnotežu ojačavajući nejednakosti unutar obitelji. Kod mene se dogodilo suprotno. Mogućnost rada od kuće i posvećenost sekundarnoj – ugostiteljskoj djelatnosti, u vrijeme neposredno nakon isteka arhivskog radnog vremena, kod mene je stvorila osjećaj svrsishodnosti bivanja i kontinuiteta stvaranja dodane vrijednosti u uvjetima pandemijske krize. Tome je uvelike doprinio i sveprisutan humor katastrofe koji neminovno nastaje kao ljudska reakcija na prirodne ili čovjekom uvjetovane katastrofe tzv. *humor of disaster*.¹⁴ Ja sam bio i jesam skloniji vicu katastrofe u usmenoj komunikaciji dok je većina u mom okruženju sklonija internetskom humoru. Pružanje usluge hrane i pića, u velikom vremenskom periodu isključivo dostavom na gradilište u Luku Ploče (izgradnja tankova za naftu), tvrtki Tankmont d.o.o. iz Beograda, čiji su radnici iz svih krajeva Republike Srbije, iznjedrila je jedan od takvih viceva koji govori o Hrvatu zaraženom koronavirusom, koji u čas pred smrt, žudi zagrliti i izljubiti svog brata Srbina.

U tom i takvom raspoloženju ja za razliku od većine nisam podlegao potrebi da mi pojačane aktivnosti na društvenim mrežama budu mehanizam nošenja s neugodnim i teškim emocijama kojih je neminovno na trenutke bilo u uvjetima pandemije. Mogu kazati da su me takve, gotovo neprekinute aktivnosti ljudi oko mene, a ponaosob meni bliskih „mladih dama“ (djevojčice u dobi od 12 i 16 godina), prije svega zbog njihovoga noćnog korištenja društvenih mreža, itekako frustrirale. Nije to bilo toliko zbog njihovog vremena provedenog na istima već zbog sadržaja znajući da kognitivni stilovi i ponašanja adolescenata i mladih na društvenim mrežama mogu imati trajno štetne posljedice po njihovo mentalno zdravlje. Depresivna stanja koja se manifestiraju osjećajima osamljenosti, otuđenosti, izoliranosti, bezperspektivnosti, beznađa itd. bila su svakodnevnica i u mom radnom okruženju zbog invazije informacija o epidemiološkom stanju nacije i to poglavito u vrijeme kad je još uvijek bio neizvjestan pronalazak cjepiva. Imalo je to za posljedicu i izraženu socijalnu anksioznost pojedinaca, prije svega žena, kako u arhivskom tako i restoranskom okruženju, koja se ogledala u njihovoj iskrivljenoj slici o sebi i narušenim socijalnim odnosima, u kojima sam ne rijetko bivao stigmatiziran kao društveno neosjetljiv lik, bez empatije za tuđu bol, kod kojega degistira isključivo egzistencijalni racio. Te visoko socijalno anksiozne osobe su pravdale svoje ponašajne ispade, u čas bezgranične tuge, patnje, zabrinutosti za sudbinu čovječanstva itd., a u tren hiperaktivnog nekontroliranog ludiranja ili izazivanja burnih rasprava i konflikata, čime drugo nego svojim brojnim komorbiditetima. Bilo je i onih pojedinaca koji su društvene mreže prihvatili kao mjesto zabave, druženja, održavanja kontakata i informiranja, čime su prije svega internetskim humorom unosili dobar duh optimizma svima nam sušto neophodnog.¹⁵ U radnoj

¹⁴ Željko Predojević, Humor katastrofe i internetski memi u vrijeme pandemije koronavirusa na primjeru dvaju instagramskih profila, *Anafora VIII*, Osijek 2021, 1-21.

¹⁵ Sonja Biglbauer, Anita Lauri Korajlija, Društvene mreže, depresivnost i anksioznost. *Soc. psihijat*, br. 48, Zagreb 2020, 404-425.

i privatnoj atmosferi bio sam i još sam okružen osobama sklonim impulzivnoj on line kupovini. Upravo pojačanom radnom aktivnošću uspijevao sam se othrvati istoj. Priznajem kako je doza impulzivne kupovine u jeku pandemije i kod mene bila prisutna prilikom odlaska u nabavku namirnica za potrebe restorana gdje su moja ipak blaga pretjerivanja, koja nisu podrazumijevala gomilanje hrane, oku lako uočljiva bila podložna kritikama upravo meni najbližih i to najčešće za vrijeme njihovoga iščekivanja dostavljača. Meni se dakle nije kao velikom broju kulturnih radnika uslijed pandemije dogodio pad prihoda i ukupnih primanja isključivo zahvaljujući dodatnom poslu kojega ne shvaćam, za razliku od brojnih medijski razmaženih kulturnjaka kao samoeksploatacijsku praksu već priliku za dodanu vrijednost.¹⁶

Umjesto zaključka

Moja svijest o ljubavi, najsavršenijem i najkompleksnijem čuvstvu čovjeka, kao pokretaču vlastitog ovozemaljskog bivanja anulirala je u meni strah od smrti koji prisiljava na materijalističko ponašanje podstičući naklonost mase kapitalističkim obrascima i čineći ga u svim vidovima kriza, tako i koronavirus pandemije, dodatno osnaženim i destruktivnim čimbenikom pojedinca i društva. Na tragu sufijskog – Umrite prije smrti – u borbi sa samim sobom, egom i strastima tjelesne duše s ciljem da čovjek postigne jedinstvo s Apsolutnim, slobodan sam postaviti pitanje: Na tom putu, ljubavi i spoznaje, što predstavljaju virus SARS-CoV-2 i bolest COVID-19!?

Summary

This paper has been produced above all following the events which represent a kind of turning point in my mundane existence as an individual. They would have happened regardless of the occurrence of the coronavirus pandemic, one way or another, and owing to the pandemic they got a different dimension, I daresay a higher one. Without accepting the narrow medical perception of the human being just as of a living organism anatomically structured from limbs and living cells, in the spirit of humanistic philosophical view I finally realized that as a human I am also a centre of the world and that everything starts and ends with me – the human. Thus, I put myself in charge of respecting my personality above all. Being aware of the social dimension of myself as a person, I found a co-being, a collocutor and opened the self to the Woman – to Her for myself and above myself. I have remained in the valley of the turquoise river, which is nature

¹⁶ Jaka Primorac, Izgubljeni prihodi i pronađena solidarnost: utjecaj prvog vala pandemije bolesti COVID-19 na kulturni sektor u jugoistočnoj Europi, *Sociologija i prostor*, br. 59, Zagreb 2021, 219-240.

lovers' term of endearment for the playful river of Neretva, having left Stradun's scorching stone after twentyfive years of working at the Sponza Palace. However, I have not left the Dubrovnik Archives, much to the regret of my "guardians" who care both about my professional and personal journeys, for the lack of quality in their own lives. I have settled in the Archival Collection Centre Metković – Opuzen – Ploče of the Dubrovnik States Archives in Metković. Obviously wishing to be accepted without losing my true self, which is quite a challenge in small and peculiar milieu like Ploče, I balanced on the border of false ingratiating (I adhered to that Dubrovnik mantra – be nice to everyone, but sincere with no one) and of imposing my authority on the human characters around me whose intellectual and moral achievements are considerably below average, with rare exceptions in the fold of black sheep. Guided by Albert Einstein's saying that "great spirits have always encountered violent opposition from mediocre minds", and not driven by self-sufficiency and ego, the breaking point in my responsible behaviour was elimination of all harmful influences from my immediate surroundings, even if it involved people recently believed to be my friends. Actually, I experienced a kind of autophagy of the self, I "devoured myself", so to speak; by keeping distance from those human remnants and achieving the purpose of self-regulation of my own brain cells, which united affecting the overall state of my mind and brought me to optimal mental health. Working regularly on archival processing and material arrangement, namely of inheritance document series of the District Court in Metković (1898-1947), I somehow started drawing deep breaths in the creative sense. I finally caught my breath in this new environment of symbiosis between humans and nature, as opposed to the time before, regardless of the impressive quality of Stradun and Sponza which might inspire work enthusiasm in their „tenants“. So, in the pandemic year 2020. I finished working on my book „Konavle people before court – inheritance and notarial documents mirroring everyday life in Konavle“. On the eve of the pandemic (Banja Luka, 2019) I completed my paper for publishing in „Who wants to be a millionaire?“, in which I gave the example of a widely accepted myth on how the Republic of Dubrovnik was the first state to acknowledge U.S. independence, which never happened. I dealt with the essential issues of this phenomenon: How are mythological notions used by ethnic-national political elites as modern political myths? Does a mass creation of myth bury the truth? I wrote a paper for the conference of the Archival Society of Serbia (Niš, 2020) entitled „How to provide sustainable development of cultural heritage in archives? The Dubrovnik Archives does not have to be demanding and tiring a priori“. For the conference of Croatian archivists (Šibenik, 2020) I wrote the paper „Are we, archivists historians -scientists necessary for contemporary archives?“. For the international conference of archivists of Vojvodina (Novi Sad, 2021.) I wrote a paper on the topic: „Can you imagine an archivist ignoring history?“. For the international conference of the Archival Society of Serbia – Archives – a lasting history (Sources for a chronicle) (Novi Sad, 2021.) I wrote the paper „Inheritance and notarial documents

mirroring everyday life in Konavle in the time of the Austrian administration and The Kingdom of Yugoslavia (SHS)“. I also wrote a paper for the VI. congress of Croatian archivists („ On the threshold of the 3rd decade of the 21st century – inclusion as a condition“) (Split, 2021): „Project of archival classification and inventory and scientific appraisal of the Osmanli files (Acta Turcarum)“. And finally, I have written this paper for „Tuzla Archives Days“ (Tuzla, 2021): „Love in the time of corona - inclusiveness of love as a driver of an archivist's work under pandemic conditions.“ At the same time, under the circumstances of limited movement and social distance, my Love and me have experienced the restaurant quarantine as a complex emotional and working experience. We are an example of happiness at a time of disgrace. The possibility of working from home and commitment to secondary activity – catering after working hours for the Archives, created in me a sense of purpose for existing and continuity of creating added value under the circumstances of the pandemic crisis. In the conditions of a lack of personal space, take it or leave it, I redefined the boundaries of my experience due to a total collapse of the usual borders between the professional and personal sphere, calling for a complex management of everyday activities. Thus, for me the pandemic crisis became an experience permeated with various emotions, both negative and positive, with serenity and relaxation, but also with fear and worry. However, the ultimate effect of this disaster, another one in the course of my life, is that it became an opportunity for my development on personal and social level. I am not like many other cultural workers who have had reduced incomes and earnings due to the pandemic, solely owing to the side job which I don't perceive as self-exploitation unlike other media-spoiled cultural workers, but as an opportunity for added value. My awareness of love, the most complex and the most perfect human emotion, is that of a driver of the mundane existence. It has annulled my fear of death, which enforces materialistic behaviour and fosters mass capitalistic tendencies and which, in all aspects of crises, including the coronavirus pandemic, becomes a stronger and more destructive agent of individuals and the society. According to the Sufistic „Die before you die“, and in the battle with oneself, ego and passions of the carnal soul aiming at unity with the Absolute, I am at liberty to ask: What do the virus SARS-CoV-2 and COVID-19 disease represent on this path of love and cognition!?